

Льїних А. О., магістр

Київський національний університет технологій та дизайну
**ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

***Анотація.** Дослідження піднімає тему інновації в освіті для розвитку України в умовах післявоєнного відновлення. Аналіз стосується освіти у воєнний час, а також можливі проблеми у майбутньому і варіанти їх вирішення. Досліджено роль організаційної трансформації діяльності сфери освіти в умовах воєнного стану.*

***Ключові слова:** освіта; воєнний час; реновації; освітній процес; проблема; навчання.*

Plinykh A.

Kyiv National University of Technologies and Design
**INNOVATIONS IN EDUCATION FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECOVERY**

***Abstract.** The study raises the topic of innovation in education for the development of Ukraine in the conditions of post-war recovery. The analysis concerns education in wartime, as well as possible future problems and options for solving them. The role of the organizational transformation of education in the conditions of martial law was studied.*

***Keywords:** education; wartime; renovations; educational process; problem; training.*

Вступ. Війна є важким випробування для всієї країни і системи освіти не є виключення. Практично щодня агресор завдає по території нашої держави нищівних і жорстоких ударів, руйнуючи в тому числі й освітню інфраструктуру: дитячі садочки, школи, заклади професійної та вищої освіти. Доки триває війна, в тилу закладається фундамент під нову післявоєнну Україну. В кожній галузі і сфері будуємо нові правила, та варіанти покращення роботи під час війна та після перемоги. Відбулося ознайомлення із дослідженням в газеті «Педагогічна преса» [1], також проаналізована стаття Артура Гора «Школи як у Європі: якою може бути українська освіта після війни» [2], статтю від Роксолани Машкової в якій розповідається про освіту в Україні у період 24 лютого – 1 квітня 2022 році а її зміну. [3], крім цього була проаналізована стаття Яни Осадчі про те, як школи працюють під час війни. [4]

Станом на сьогодні від бомбардувань та обстрілів постраждало близько двох тисяч закладів освіти, понад 200 з них зруйновано повністю. Але найстрашніше те, що ворог безжально вбиває і калічить наших дітей. Як свідчать дані офісу Генерального прокурора України, станом на середину серпня 2022 року поранення отримали 711 дітей, 361 дитина загинула, і це без урахування статистики з територій, де ведуться активні бойові дії. [5], Гинуть не тільки діти, гинуть і освітяни. У Бучі російські окупанти розстрілювали людину відразу, як тільки дізнавалися, що перед ними вчитель чи вихователь дитсадка.

Постановка завдання: аналіз освіти у воєнний час, а саме виклики для сфери освіти та майбутні варіанти вирішення. Аналіз освіти в Україні до воєнного часу, та її недоліки і переваги. Проаналізовані реформи, які були прийняті після Майдану, а також реформи які можуть допомогти у розвитку освіти в Україні після перемоги. Були проаналізовані іноземні школи та підхід в навчанні закордоном і порівняні з українськими школами та методами навчання. Також була визначена неактуальність програми у різних предметах навчання.

Основні результати. Освіта протягом життя, розвиток та посилення навичок і здатностей громадян є ключовими рушіями економічного успіху, індивідуального

добробуту та згуртованості суспільства. У відбудовчий період важливо продовжити розпочаті реформи освіти і науки, спрямовані на розвиток та посилення людського потенціалу країни (продовження реформи Нової української школи; розбудова сучасної, доступної та безпечної мережі закладів освіти; реалізація стратегії розвитку вищої освіти; підготовка кваліфікованих фахівців для потреб повоєнного ринку праці тощо). Створення сприятливих умов для науковців та інноваторів надасть поштовх для розвитку інноваційної економіки країни.

Військова агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., стала викликом самому існуванню нашої держави, її суверенітету та соборності та спричинила низку гострих проблем у сферах освіти, науки та інновацій, серед яких:

- зменшення охоплення здобувачів освіти безперервним навчанням, зниження доступності якісної освіти та, як наслідок, зниження якості освіти в цілому;

- вимушене переміщення учасників освітнього процесу у регіони України та країни, де безпекова ситуація є кращою. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на 16 червня 2022 року кількість українців, які перетнули кордон з країнами ЄС з 24.02.2022 року, склала понад 7,70 млн осіб. Станом на 23.06.2022 за кордон виїхали 670 133 учнів та 22,6 тис. педагогічних працівників закладів освіти. За межі України евакуйовано 2029 дітей з особливими освітніми потребами, з них 1072 – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Тимчасово переміщено понад 130 закладів фахової передвищої та вищої освіти, їх відокремлених структурних підрозділів [10].

- загроза психічному здоров'ю дітей та дорослих унаслідок війни. Під час воєнних дій значна кількість здобувачів освіти та педагогічних працівників мали травматичний досвід та як наслідок - посттравматичний синдром;

- пошкодження та руйнування освітньої і наукової інфраструктури. За оперативними даними станом на 23 червня 2022 року внаслідок обстрілів та бомбардувань пошкоджено 1844 закладів освіти, 212 закладів повністю зруйновано, значного руйнування зазнало близько 15% дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ. Частина будівель потребує тривалого капремонту або повної відбудови. Тисячі закладів освіти потребують термінового косметичного ремонту через розміщення в них внутрішньо переміщених осіб, підрозділів територіальної оборони та Збройних Сил України.

- Практично в усіх закладах освіти на території, які були під тимчасовою окупацією, знищено, пошкоджено або викрадено обладнання. Зокрема, у кабінетах Нової української школи – комп'ютери, ноутбуки, проектори, а також обладнання спеціалізованих кабінетів і лабораторій.

- Станом на 24.02.2022 автопарк шкільних автобусів становив 7 027 одиниць автотранспорту. Внаслідок збройної агресії російської федерації значна частина шкільних автобусів втрачена; 488 шкільних автобусів пошкоджено, 1 624 автобуси використовуються на спеціальні потреби під час воєнного стану. Це унеможливило підвезення учнів в селах і, відповідно, повноцінний навчальний процес в сільській місцевості;

- значна втрата зв'язків закладів професійно-технічної освіти з бізнесом через призупинення (припинення) діяльності підприємств;

- неможливість провадження наукової та інноваційної діяльності на високому рівні як повністю (у тимчасово окупованих чи постраждалих внаслідок активних бойових дій регіонах), так і частково (в інших регіонах України);

- Вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти,

педагогічного й викладацького складу. Кількість наукових та науково-педагогічних працівників, які з початку війни залишили територію нашої країни та виїхали до інших країн, складає 1392, з них кількість осіб, які продовжують здійснювати наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність складає 1026 осіб.

- Загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини.

- Втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Насильницька переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання.

- Зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту.

- Забезпечення розвитку приватної освіти на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Війна в Україні призвела до руйнівних наслідків для дітей у таких масштабах і темпах, яких не було з часів Другої світової війни. Уведення в Україні воєнного стану позначилося на всіх сферах суспільного життя. Освітня галузь також зазнала змін. Війна негативно впливає на організацію освітнього процесу, це зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності освітньої сфери на період дії воєнного стану. Передусім постала необхідність убезпечення учасників освітнього процесу, особливо на початку повномасштабної війни. Були запроваджені рекомендації для покращення та реалізації більш безпечної комунікації між батьками та вчителями. Рекомендовано використовувати засоби комунікації, зокрема:

- розміщення завдань і рекомендацій на сайті закладу;

- створення груп із батьками, учнями в соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp та ін.);

- використання електронних платформ (ZOOM, Google Classroom тощо);

- проведення скайп-конференцій;

- спілкування в телефонному режимі;

Усі заклади освіти достатньо суттєво трансформували свою роботу, особливо на територіях, які зазнали найбільшого негативного впливу від агресії РФ. Задля продовження навчання школярів державні заклади позашкільної освіти забезпечили розміщення в мережі Інтернет численних відеоматеріалів, що дали можливість проводити заняття з дітьми та організувати для них змістовне дозвілля. Ще до війни наша структура навчання була достатньо швидкою [6].

Однією з негативних характеристик освіти до війни можна назвати її неактуальність. Батьки та учні давно жалілись на те, що отримані в школі знання неможливо застосувати на практиці. При цьому важливі практичні навички виживання в сучасному світі школа ігнорує. Наприклад, замість уроків фінансової грамотності дітей вчать знаходити невизначені інтегралы. Результатом цього є те, що дорослі не мають розуміння про фінансову подушку безпеки та необхідність створення пасивного прибутку, а значить є фінансово вразливими перед викликами життя. І вміння знаходити невизначений інтеграл не допомагає їм проходити ці виклики гідно. Але за вісім років після перемоги Майдану в освітній сфері здійснено дві фундаментальні реформи.

Одна з яких це запроваджено автономію закладів вищої освіти (вона була розроблена не повністю, але все ж суттєво вплинула), через яку зближено українську систему вищої освіти з європейською. Серед інституційних змін – впровадження трирівневої структури (бакалавр, магістр, доктор філософії), створення незалежної від системи забезпечення якості вищої освіти, завершення реформи аспірантури, скасування дипломів державного зразка тощо.

І друга реформа стосувалася запровадженню комплексному й підході до визначення змісту освіти на всіх рівнях базової освіти, зокрема через Нову українську школу. Змінено підходи до навчання в молодших класах, модернізовано шкільну програму, систему підвищення кваліфікації вчителів.

Воєнні дії стали ще одним поштовхом для зміни принципів викладацького процесу. Вчителі ще раз усвідомили, що тепер їхня сила не у вмінні розповісти те, що учні можуть і без них послухати на YouTube або почитати в інтернеті. Тепер їхня сила у вмінні підтримати та запалити жагу до знань, мотивувати, допомогти знайти свій талант, стати опорою. Ці навички виявились вкрай необхідними для дітей під час війни та допомогли школярам зібрати себе до купи та знову отримати те, що здавалось назавжди втраченим. Ці навички є надзвичайно важливими і в майбутньому.

Переглянувши усі матеріали та поглинувшись у реформі, які були запроваджені після Майдану, а також аналіз донної ситуації було визначено, що подальші реформи в освіті потрібні. Перед нами стоїть складне завдання: модернізувати систему, використовуючи кращі практики Заходу, але не втративши позитивних аспектів минулого. Здобутки минулого є. Батьки, які масово виїхали в Європу впродовж останніх місяців і відчули реалії німецької, польської чи данської систем шкільної освіти, одноставно стверджують: українські діти далеко попереду своїх однолітків із ЄС у знаннях з математики [11]. Тимчасом, відчувши людяність західних підходів, наші діти вже не хочуть повертатися в жорстко ієрархічні відносини, якими характеризується українська школа. Їм подобається персоналізований підхід європейського вчителя. Зате їхні батьки часто остерігаються надмірної «грайливості» тамтешньої школи, адже вона явно не забезпечує того рівня академічних знань, який забезпечує її український аналог.

Після закінчення війни, та повертання багатьох людей на Україну, вони так само замочуть передавати набуті знання за межами Батьківщини, та покращувати освіту в Україні. Для покращення та стабілізації процесу освіти було б добре спраєвана нова реформа про практика перебування дітей усіх вікових груп – від першого до одинадцятого класів – в одному шкільному приміщенні має канути в минуле. Це не гігієнічно. Це також унеможлиблює різноманітність середовищ соціалізації, які необхідні для повноцінної підготовки до життя [7]. Саме різноманітність є запорукою виховання толерантності, самозарадності, громадянських компетентностей. Тим самим це допоможе та зможе покращити зосередження учнів та комфортність перебування у школі. У таких школах учні мають можливість уже в ранньому віці відчувати свої сильні чи слабкі сторони, створивши більш індивідуалізовану освітню траєкторію. В таких закладах учні різних соціальних груп вчитимуться поруч, і частиною їхнього навчання стане набуття життєвих навичок співжиття.

Війна відкрила нове вікно можливостей для прискорення інтеграції України до членства у Європейському Союзі. З огляду на наявний рівень підтримки, яку зараз має Україна у ЄС на політичному, експертному та інституційному рівні, є можливості отримати допомогу як для забезпечення стійкості української освіти і науки під час війни, так і відбудови у повоєнний період, а також забезпечити імплементацію європейських принципів, підходів, практик та інструментарію в освітній та науковій сферах.

Після перемоги будівництво нової інфраструктури – зокрема шкіл – має стати пріоритетним для держави. У будівництві багатопрофільних старших шкіл (за моделлю північно-американської high school) мають бути зацікавлені керівники місцевого самоврядування [8]. Такі школи в перспективі мають стати центрами громадського (мистецького, наукового, спортивного) життя не лише для учнів, а й для батьків та дорослого населення, адже в них акумулюються різноманітні інфраструктурні потреби

громади. Впродовж більш ніж десятиліття майже три чверті українських випускників шкіл вступають у вищу освіту. Це астрономічна цифра, порівняно з іншими європейськими країнами. Вона свідчить не про якість чи доступність вітчизняної вищої освіти, а про відсутність альтернатив. Серед випускників (і батьків) сформувався стійкий стереотип: до професійного коледжу чи училища вступають «невдахи».

Тому попит на збільшення «практичного» навчання задовольняється закладами вищої освіти. Така практика не відповідає місії університетів як центрів розвитку академічної думки, місць, де поєднуються освіта й наука, де формується певний елітний світогляд. Але у ЗВО зрозуміли, що, крім фундаментальних наук, у суспільстві є попит на підготовку бухгалтерів, мережових адміністраторів, вебдизайнерів, менеджерів з туризму та інших невластивих вищій освіті професій.

За результатом дослідження було визначено, що реформи, які були впроваджені після Майдану, було непогано спрацюванні на розвиток української освіти. Також було проаналізовані ресурси з відгуками батьків та дітей про навчання за кордоном. Та запропоновані ідеї розвитку та запровадження нових реформ після війни, що може допомогти поліпшенню освіти в Україні а також інновації в освіті.

Висновок і можливі шляхи застосування досліджень. Після закінчення війни ситуація з освітою в Україні може змінитись. По-перше, зі шкільних підручників нарешті остаточно зникнуть сліди російської та радянської спадщини. По-друге, шкільна програма стане ще більш адаптованою до сучасних реалій. При інновації освіти необхідно буде виховувати дітей, які розвиватимуть економіку країни, при цьому реалізуючи свої таланти та потенціал. Тепер кожна зміна в шкільній програмі має пройти через фільтр актуальності в XXI столітті.

У тому, що освіта після війни зміниться, немає жодних сумнівів, оскільки саме суспільство зміниться. – До органів управління освіти прийдуть інші люди, директорами закладів освіти стануть інші люди. Суспільство вимагатиме іншої освіти". Всі європейські практики можуть бути реалізовані і у нас. Наших вчителів зараз активно залучають до роботи на роботі Заході, бо в деяких країнах створюються класи україномовних дітей і там додатково залучають наших освітян. Зараз у нас унікальний час, коли ми можемо зробити квантовий стрибок у трансформації нашої системи освіти та різко відірватися від тоталітарної системи та прийняти демократичні цінності не лише на рівні декларацій та на папері, а справді їх прийняти через власний досвід, який ми здобули в інших школах. Ми зараз можемо трансформувати нашу систему освіти швидше, ніж ми сподівалися.

Політика відновлення та розвитку сфер освіти, науки та інновацій у післявоєнний час буде спрямована на підвищення якості та доступності освіти, розвитку науки, синхронізації їх з освітнім та дослідницьким простором Європейського Союзу шляхом реалізації стратегічних цілей

Список використаної літератури

1. Шаповалова О. Реальність і перспективи міжнародної освіти в умовах війни. *Освіта України*. 03.10.2022. № 38-39. URL: <https://pedpresa.ua/news/realnist-i-perspektyvy-mizhnarodnoyi-osvity-v-umovah-vijny/>
2. Школи як у Європі: якою може бути українська освіта після війни. *Аностроф*. 22.08.2022. URL: https://ukruprom.com/digest/SHkoli_yak_u_vrop_yakoju_moge_buti_ukranka_osvta_pslya_vyni.html
3. Винницький М. С. Як розвивати освіту після війни URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/vishcha-osvita-v-ukrajini-jakisni-znannja-ale-bz-eruditsji.html>
4. Машкова Р. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>
5. Осадчий В. В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у роботу вищого навчального закладу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. №. 4. С. 22–28.
6. Інформаційно-аналітичний збірник освіта в Україні під час воєнного стану. 2022. № 16. С. 61–71.

7. «Сучасні заклади освіти» та «Інноватика в сучасній освіті». URL: <https://n-cprpp.com/сучасні-заклади-освіти-та-інноват/>
8. Українська культура повоєнного часу. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_культура_повоєнного_часу.
9. Навчання в умовах повномасштабної війни. Освітній маркер. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9MVyгOSEmkY>.
10. Міністерство освіти і науки особливості організації 2022/23 навчального року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osoblivosti-organizaciyi-202223-navchalnogo-rok>.
11. Освіта під час війни – що очікує дітей з 1 вересня: у Медіацентрі Україна обговорили перспективи навчання у воєнний час. URL: <https://www.prostir.ua/?news=osvita-pid-chas-vijny-scho-ochikuje-ditej-z-1-veresnya-u-mediatsentri-ukrajina-obhovoryly-perspektivu-navchannya-u-vojennyj-chas>.
12. Революція Гідності змінила Україну: 10 здобутків. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-antifake/3354127-ak-revolucia-gidnosti-zminila-ukrainu-10-zdobutkiv.html>.